

Johannes Braskamp en de “Zuiderburg”

*Een korte geschiedenis van een zeereis
(1749-1750)*

Johannes Braskamp en de “Zuiderburg”

Een korte geschiedenis van een zeereis (1749-1750)

door Eva Brascamp

2 May 1753 Compareerden voor mij Mr. Arnoldus de Ridder, Notaris bij den Edelen hove van Holland geadmitteert, te Amsterdam residerende, Jan Hendrik Hantrop en Jan Broekhuysen, de Eerste wonende op het Rusland en de andere op de Pijpenmarkt.

Dewelke ter requisitie van Diederik Hendrikse getuygden ende verklaarden Dat zy getuigen zeer wel hebben gekent Jan Braskamp van Amsteldam, welke in den Jare 1749 in dienst van de Oostindische Compagnie ter Kamer alhier met het schip Zuyderburgh uytgevaren, en volgens berigt in den jare 1750 in Batavias Hospitaal zoude overleden zijn. Dat zij ook wel weten, dat deselve Jan Braskamp noch ongetrouwt jongman is geweest, als wanneer hij ten tijde voorschreven van hier is uytgevaren en een echte Zoon was van Hendrik Braskamp en Aaltje Wagenaar, dat syn vader reeds voor veele jaren overleden, maar syn moeder noch in leven en weder hertrouwt is met Diederik Hendriksen, en dat hij op sijn overlijden geene broeders ofte susters, volle of halve, nog geene voorafgestorvenen broeders of susters, kinderen, kinds kinderen of lagere descendentes van volle nogte halven bedde van sijn bestorven vaders zijde nagelaten heeft. Gevende sij getuigen voor redenen van wetenschap, dat zij door gemeensame verkeerige, welke zij met den overledene en familie in der tijd onderhouden hebben, hun gedeponeerde wel te weten, met offerte van 't selve met Eede te confirmeren.

Aldus gepasseert in Amsterdam ter presentie van Barend Blom en Johannes Wijdenes als getuigen.

De reis van Johannes

Jeugd in Amsterdam

Johannes Braskamp wordt geboren op 16 mei 1731 in Amsterdam. Zijn vader is de kuiper en wijnkoper Hendrik Braskamp, getrouwd met Aaltje Wagenaar, zijn tweede vrouw. Zijn grootvader, Jan, was een schipper die in 1686 uit Zutphen in Amsterdam was gearriveerd.

Het gezin Braskamp woont op de hoek van de Elandstraat en de Hazenstraat. Als Johannes drie jaar is, overlijdt zijn vader. Een half jaar daarna hertrouwt zijn moeder met Alexander van Langeraar. Later hertrouwt zij nogmaals met Diederik Hendriksen.

Aanmonstering

In het voorjaar van 1749, als Johannes net achttien jaar is geworden, gaan trommelaars van de heren Bewindhebbers der Edele Compagnie door de straten en maken duidelijk dat iedereen die in dienst van de VOC naar de Oost wil varen, zich bij de heren melden. Voor Johannes een gebruikelijk tafereel, want dit gebeurt altijd als er weer een schip uit gaat varen.

En dat is vaak. De Verenigde Oost-Indische Compagnie, opgericht in 1602, is de grootste handelonderneming ter wereld, met een vloot van meer dan honderd schepen, duizenden werknemers, tientallen kantoren in Azië en zes vestigingen in Nederland, te weten de VOC-kamers in Amsterdam, Enkhuizen, Hoorn, Rotterdam, Delft en Middelburg. Er worden elke maand wel twee reizen naar de Oost gemaakt.

Deze keer geeft ook Johannes aan de oproep gehoor. Hij begeeft zich naar de kantoren van VOC. Daar begint de strijd om het gebouw binnen te komen en een plaats op het schip te bemachtigen. Soms leidt dit tot een complete bestorming, waarbij rake klappen uitgedeeld worden. Nu valt het mee met de drukte. De reddeloze ondergang van de "Amsterdam" een aantal maanden eerder, heeft sommige gelukzoekers afgeschrikt. Het lukt Johannes om binnen te komen, en... hij wordt aangenomen.

Johannes ontvangt 14 guldens handgeld, een transport- of schuldbrief en een kist om zijn uitrusting in te doen, ter waarde van 4 gulden en 5 stuivers.

Scheepskist met inhoud

De reis

Op 12 juli 1749 zeilt Johannes als hooploper met het schip de “Zuiderburg” van Texel. Het schip, onder kapitein Gerrit Kadoele, vaart voor de Kamer van Amsterdam. Het heeft een lastinhoud van 1150 ton en een bemanning van 297 koppen: 177 zeelieden, 107 militairen, 10 ambachtslieden en 3 passagiers.

Als hooploper staat Johannes laag in de rangen: zijn functie valt tussen die van scheepsjongen en matroos in, en wordt altijd vervuld door jongens tussen de zestien en achttien jaar. Net als voor alle andere zeelieden begint het werk voor Johannes zodra het schip vaart. Ook de soldaten en ambachtslieden moeten trouwens wachtlopen en helpen met reparaties. Het is wel even wennen. Behalve dat hij jong is, zitten er ook veel onbekende mensen op het schip. Ruwe militairen en zeelui, niet alleen afkomstig uit de Republiek, maar ook uit Duitsland en Scandinavië.

Van 15 tot 20 juli wordt Duins, in Zuidwest Engeland, aangedaan; van 1 tot 13 september São Tiago, een van de Kaapverdische Eilanden.

Het is een zwaar leven op het schip. Johannes moet een plaatsje zien te vinden in het ruim, voor de grote mast. In deze krappe, donkere, en slecht geventileerde ruimte hangen de hangmatten van zeildoek, met daarin een matras, een hoofdkussen en een deken, dicht naast elkaar. Frisse lucht komt binnen door de geschutspoorten en luiken, maar met slecht weer worden die gesloten. De omstandigheden zijn een ideale bron voor het ontstaan van allerlei ziekten.

Het voedsel aan boord is ook erg eentonig en niet zo gezond. Ook het drinkwater is vuil. Johannes maakt deel uit van een vaste “bak”: een groep van zes mannen die gedurende de hele reis gezamenlijk uit een bak eten. Dit gebeurt drie maal daags. Na het ochtendgebed, rond acht uur, eten de zeelui gort vermengd met pruimen of rozijnen, vaak aangelengd met water. Rond twaalf uur zijn er gekookte erwten of bonen met saus van boter of vet. Vier keer per week wordt dit aangevuld met stokvis, twee dagen met spek en één dag met gepekeld rundvlees. Als avondmaal worden de restanten van de middagmaaltijd gegeten, aangevuld met brood en bier. Gelukkig vangt iemand af en toe verse vis.

Op 2 december 1749 doet de Zuiderburg Kaap de Goede Hoop aan. Er zijn dan al tien bemanningsleden overleden. Hun lichamen, gewikkeld in een zeildoek verzaaid met zand, zijn na een korte ceremonie en gebed overboord gezet. De Zuiderburg blijft twee weken in de Kaap liggen om te verversen. Elf zeelui, dertien soldaten en een van de ambachtslieden gaan van boord; twee zeelieden voegen zich bij de bemanning.

Na Kaap de Goede Hoop is het nog ruim vier maanden varen naar Batavia. Gelukkig is er tijdens de overtocht veel tijd voor vertier. Zo worden er bij goed weer wel toneelstukken opgevoerd, waarbij muziek gemaakt wordt, gezongen en gedanst. Ook wordt er wel geschaakt en gedamd. Kaarten en dobbelen zijn streng verboden en worden bestraft met een geldboete. Natuurlijk is er in een hoek van het ruim altijd wel een groepje zeelui die het toch doen.

Desondanks is het leven op de Zuiderburg geen pretje voor Johannes. In Europa was het koud en nat op het schip; nu is het extreem heet en vochtig. De nachten zijn altijd koud, en Johannes is daar, net als de rest van de bemanning, niet op gekleed. Bij goed weer wordt het ruim wel gelucht, en de opvarenden krijgen dagelijks een lepel limoensap bij het ontbijt. Het mag niet baten. Johannes wordt ziek en loopt een zware verkoudheid op. Om hem heen krijgen mensen longontsteking

Op 25 april 1750, na een reis van bijna een jaar, loopt de Zuiderburg de haven van Batavia binnen. Het schip telt nog maar tweederde van de oorspronkelijke bemanning: eenendertig zeelui, veertig soldaten en vijf ambachtslieden hebben de reis niet overleefd.

Johannes komt ziek van boord. Op 26 april ontvangt hij vijfenveertig gulden en tien stuivers als loon voor zijn werk tijdens de reis. Op 19 oktober overlijdt hij in het ziekenhuis van Batavia.

Op 2 mei 1753 verschijnen Johannes' vrienden Jan Hendrik Hantrop en Jan Broekhuizen voor notaris De Ridder en verklaren dat Johannes geen echtgenote of kinderen had, noch andere familieleden dan zijn moeder. Jan Broekhuizen was overigens kastelein in "t Schild van Vrankrijk", in die tijd een (geheime) ontmoetingsplaats voor de Amsterdamse vrijmetselaarsloge "De La Paix".

Op 9 mei wordt Johannes' erfenis van vijfenvijftig gulden en tien stuivers uitbetaald aan Diederik Hendriksen, Johannes' stiefvader. De transactie wordt opgetekend in het scheepssoldijboek van de Zuiderburg voor de jaren 1749-1750 op pagina 169. Bovenaan staat de naam van Johannes Braskamp. Onderaan de handtekening van zijn stiefvader, zijn moeder en zijn vriend Jan Broekhuizen.

De reizen van de Zuiderburg

De reis die Johannes Braskamp maakte met de Zuiderburg was de derde reis van dit schip. Het was gebouwd in 1743 in Amsterdam. In 1759-1760 maakte de Zuiderburg haar laatste reis naar de Oost. Daar werd ze op 20 oktober 1764 uit de vaart genomen.

Ondanks dat een derde van de bemanning tijdens de reis van Johannes stierf, overleefden alledrie de passagiers het. Zij hadden dan ook betere leefomstandigheden. Dat dit niet altijd afdoende was, blijkt uit de levensbeschrijving van ene Johanna Swellengrebel – de Wit, echtgenote van een koopman in Batavia, die op 25 februari 1747 op de Zuiderburg overleed.

Een andere Zuiderburg heeft nog haar eigen plaats in de geschiedisboekjes verkegen. Dit schip, gebouwd in 1786, vertrok in 1788 'met ene bevolking van 400 man, ene lading koopmanschappen en vijfmaal honderdduizend gulden in gemunt geld aan boord' uit Rammekens (Zeeland) en verloor nog in het zicht van de haven het roer. De Vlissingse volksheld Frans Naerebout wist het schip te redden, waarna het de Engelse haven Plymouth kon bereiken.

Blijkbaar wist het schip later alsnog Batavia te bereiken want het heeft ook nog een terugreis gemaakt. Dit was echter geen gelukkig reis: in 1795, het laatste jaar van het bestaan van de VOC, werd de tweede Zuiderburg op haar terugweg uit Batavia bij Cork buitgemaakt door de Engelsen.

Bronnen

Tekst

- ☞ Brascamp, E.W., “Stamboom Brascamp, Braskamp, Klein Braskamp”. Driebergen, 1992
- ☞ Bruijn, J.R. e.a., “Dutch-Asiatic Shipping in the 17th and 18th centuries. Volume II: Outward-bound voyages from the Netherlands to Asia and the Cape (1595-1794) en Volume III: Homeward-bound voyages from Asia and the Cape for the Netherlands (1595-1794)”. Den Haag, 1979
- ☞ Bruijn, J.R., “Het gelag der zeelieden”. Leiden, 1978. Op <http://www.altern.nl/VOC/VOC006.htm>
- ☞ <http://www.spui.nl/VVV/infor/geschiedenis/naerebout.htm>
- ☞ <http://www.geocities.com/heartland/forest/1891/TreeJohannaDeWit.htm>
- ☞ <http://www.voc2002.nl>

Afbeeldingen

- ☞ <http://www.altern.nl/VOC/VOC006.HTM>
- ☞ http://www.teleacnot.nl/sites/schooltv/vroeger_en_zo/vz_werkstuk/gfx/vz_boten.jpg
- ☞ <http://www.rtvnh.nl/index.php3?menuID=274>

